

# Srovnávací analýza hodnocení úrovně učitelských činností

Zuzana Freislebenová

- Řešena problematika srovnávací analýzy v oblasti výzkumu učitele. Porovnáno je hodnocení a sebehodnocení profesního výkonu studenta učitelství. Toto šetření je komparováno s obdobným šetřením u začínajících učitelů (Šimoník, 1994).
- V českém ped. výzkumu nebývá srovnání zcela obvyklou metodou. Jednak je náš ped. výzkum v porovnání s jinými zeměmi málo rozvíjen (Průcha, 1995) a dále nebývá vždy jednoduché vytvářet pro komparaci obdobné podmínky šetření ( časové relace, regionální rozdíly, metodologické postupy aj.)

# Dotazníkové šetření

- Provedeno v roce 1995
- Porovnány výpovědi o téže pedagogické realitě (vybrané pedagogické činnosti studenta učitelství)
- 2 skupiny respondentů - začínající učitel
  - studenti = praktikanti

# Výsledky šetření – začínající učitel

- Výzkum se zabývá charakteristikami začínajícího učitele a jeho nástupními podmínkami.
- Dotazníkové šetření provedeno na jižní Moravě v letech 1990-1992, 141 začínajících učitelů.
- Vybráno 24 pedagogických činností, u kterých měli respondenti vybrat ty profesní činnosti, které považovali při své nástupní praxi za obtížné.

## Pořadí pedagogických činností, které pro začínající učitele byly nejméně obtížné

Činnosti	% učitelů
1. Vysvětlení nové látky	73
2. Volba a použití nových pomůcek	72,3
3. Spolupráce s ostatními pedagogy	72,3
4. Organizace samostatné práce	70,2
5. Hodnocení a klasifikace	68,1
6. Časové rozvržení vyučovací hodiny	63,8
7. Rozvržení učiva na celý školní rok	61,7
8. Stanovení obsahu a rozsahu učiva	59,6

## Pořadí pedagogických činností, které pro začínající učitele byly nejvíce obtížné

Činnosti	% učitelů
1. Práce s neprospívajícími žáky	76,6
2. Udržení kázně při vyučování	75,2
3. Udržení pozornosti žáků	70,2
4. Diagnostika osobnosti	63,8
5. Motivace žáků	59,6
6. Individuální jednání s rodiči žáků	59,6
7. Vedení schůzek s rodiči	57,5
8. Reakce na neočekávaný vývoj vyučování	56,7

- Šetření se opíralo o sebehodnocení graduovaného (byť začínajícího) učitele.
- Sebehodnocení vlastního výkonu těchto učitelů se týkalo posuzování v delším časovém období.
- Začínající učitel pracoval v reálných podmínkách (jsou na něj kladeny stoprocentní profesní nároky).
- Dotazníkové šetření probíhalo v letech 1990, 1991 a 1992.
- Autor frekvenci voleb vyjádřil v procentech a sestavil pořadí činností , které podle výpovědí činily začínajícím učitelům obtíže.

# Výsledky šetření – student (praktikant)

- Objektem dotazníkového byla pedagogická činnost studenta v podmínkách standardního provozu na ZŠ, v době souvislé čtyřtýdenní praxe ve 4. ročníku studia.
- K 19 ledovaným činnostem začínajícího učitele se měli vyjádřit jednak samotní studenti a současně jejich cviční učitelé, kteří je v průběhu praxe sledovali, pomáhali jim, korigovali a hodnotili jejich činnost.
- Respondenti měli z nabízených činností sestavit pořadí pedagogických činností, které v průběhu praxe činily studentovi největší obtíže a které naopak zvládal relativně nejlépe.

# Výpovědi o pedagogických činnostech nejlépe zvládaných studentem

Činnosti	Poř.	Výpovědi učitelů %	Poř .	Výpovědi studentů %
Komunikace s žáky	1.	55,3	1.	64,7
Motivace žáků	2.	43,5	2.	45,9
Vysvětlení nové látky	3.	42,4	3.	30,6
Volba uč. pomůcek	4.	40,0	4.	31,8
Indiv.přístup k žákům	5.	37,6	5.	25,9
Spolupráce s pedagogy	6.	24,7	7.	18,2
Organizace sam.práce	7.	22,4	6.	24,7
Hodnocení a klasifikace	8.	20,0	8.	17,7

## Výpovědi o pedagogických činnostech nejobtížněji zvládaných studentem

Činnosti	Poř.	Výpovědi učitelů %	Poř.	Výpovědi studentů %
Časové rozvržení studia	1.	41,2	1.	54,1
Udržení pozornosti žáků	2.	30,6	6.	22,4
Přizpůsob. vyuč. věku žáků	3.	27,1	4.-5.	23,5
Správná formulace otázek	4.	24,7	3.	24,7
Udržení kázně	5.	23,5	8.	20,0
Motivace žáků	6.	22,4	<b>10.</b>	<b>10,6</b>
Organizace sam. práce	7.-8.	20,0	<b>15.</b>	<b>5,9</b>
Hodnocení a klasifikace	7.-8.	20,0	2.	32,9
Vedení ped. dokumentace	<b>10.</b>	<b>15,3</b>	4.-5.	23,5
Řešení kázeňských přestupků	<b>15.</b>	<b>8,2</b>	7.	21,2

- U činností, které podle výpovědí respondentů student nejlépe zvládal, je patrná překvapivá shoda výpovědí.
- U činností, které studentům činily největší obtíže, jsou výpovědi cvičných učitelů a studentů rozpornější. Jako nejčastěji uváděné obtížné činnosti se v obou souborech mezi první sice objevují tytéž ped. činnosti, avšak jejich pořadí je odlišné.
- Šetření se opíralo o sebereflexi studentů učitelství (bezprostředně před dokončením studia) a o hodnocení výkonu studentů cvičnými učiteli.
- Sebehodnocení vlastního výkonu studenta i hodnocení cvičným učitelem se týkalo čtyřtýdenního působení studenta v praxi.

- Praktikující student nebyl ve zcela reálných podmínkách školské praxe (jen vybrané činnosti, nižší úvazek, dílčí zodpovědnost).
- Dotazníkové šetření probíhalo na jaře 1995.

# Komparace výsledků obou šetření

- Některé činnosti, které patří podle výpovědi studentů a jejich cvičných učitelů v redukovaném pořadí mezi nejobtížněji zvládané, jsou začínajícími učiteli označovány dokonce jako nejméně obtížné (*časové rozvržení učiva, hodnocení a klasifikace, organizace samostatné práce*).
- Předpokládalo se, že obtíže budou jako u studentů-praktikantů, tak také u začínajících učitelů obdobné.
- Celkově je však možno konstatovat, že obě šetření vykazují převážně odlišné, u některých činností protikladné a jen vyjimečně korespondující výsledky.

- Výsledky srovnání poukazují na jiný charakter činností a odlišnou roli, kterou má student –praktikant a začínající učitel. Zjevný je rozdíl nejen v délce působení, intenzitě (úvazek), v dalších činnostech a povinnostech, ale i v odpovědnosti za činnost a v profesní kompetenci. Neopomenutelná je i samotná situace příchodu nového (pro žáky mladého, generačně blízkého) učitele a jeho vnímání samotnými žáky. Student se při praxi nenachází ve zcela reálných podmínkách práce učitele.
- Můžeme se domnívat, že činnost *komunikace se žáky a motivace žáků*, které byly studenty i cvičnými učiteli shodně hodnoceny jako nejlépe zvládané, avšak začínající učitelé je posoudili jako činnosti, které jim činily obtíže, jsou pro praktikujícího studenta na praxi objektivně méně obtížné, než pro začínajícího učitele v průběhu šk. roku.

# Závěr

- Cílem bylo poukázat na problematiku srovnávací analýzy v oblasti výzkumu učitele, pokusit se porovnat hodnocení (cviční učitelé) a sebehodnocení (praktikanti) vytypovaných ped. činností studenta učitelství a dále tyto výsledky komparovat s obdobným výzkumem u začínajících učitelů.
- Porovnání ukázalo vysoký stupeň shody ve výpovědích cvičných učitelů a praktikantů, a to zejména u činností, které podle výpovědí respondentů student nejlépe zvládal.

- Odlišnou situaci představuje výsledek komparace studentů – praktikantů s výzkumem obtíží u začínajících učitelů. Obě šetření vykazují převážně odlišné výsledky
- Hodnocení pedagogických činností studentů v průběhu pedagogických praxí však dává reálný podklad pro možnou korekci obsahu učitelského vzdělávání a je zajímavým mezníkem v profesním růstu a vývoji budoucího učitele.

URBÁNEK, P.: Srovnávací analýza hodnocení úrovně učitelských činností. *Pedagogická orientace* 1997, 3, s. 53-63, ISSN 1211-4669.

Děkuji za pozornost